

Radost v živote kresťanského filozofa

Ľuboš Rojka SJ

ROJKA, L.: Joy in the Life of a Christian Philosopher. *Studia Aloisiana*, 2017. Philosophical interest in truth and wisdom has been highly regarded in Christian religion and theology. One of the tasks of philosophy in theology has been to promote a better understanding of the historical message of Christianity (the Bible) and to present Christian faith in an intelligible and reasonable manner. Nevertheless, not all philosophies are compatible with Christian theologies. The problem is sometimes with the philosophical and sometimes with the theological systems. In an overall philosophical and Christian overview of human life, the search for meaning and authentic happiness in human life has a crucial importance in resolving difficulties. In this effort, philosophy often helps remove meaningless contradictions and futile theories from theologies, and Christian theology and religion propose theoretical and practical support in the existential struggles of human life, especially to the victims of various evils existing in the world. Both have a unifying goal: an authentic, valuable, and joyful human life of the individuals and society.

Key words: philosophy, Christianity, religion, theology, joy of life, happiness,

Žijeme v období vývoja západnej kultúry, keď sa o filozofii takmer vôbec nehovorí. Kedysi jeden z vrcholov ľudského poznania sa vytráca zo spoločenského života a slovníka. Dôvodom je niekedy nejasnosť ohľadom podstaty filozofie a jej miesta a účelu v živote dnešnej spoločnosti. V kontexte praktických záujmov sa jej prínos zdá byť mizivý. Podobne sa filozofia javí z pohľadu kresťanského náboženstva a teológie. Kresťanské náboženstvo má dôležitejšie poslanie ako zaoberať sa teóriami filozofov, a teológom sú súčasné filozofické problémy vzdialené, málo obohacujúce a často *a priori* neprijateľné, pretože nezodpovedajú ich náboženskej viere. Zároveň je pravda, že neexistuje kresťanstvo ani teológia (podobne ako ani žiadna kultúra) bez nejakej filozofie. Predpokladá ju každý spoločenský systém a každé premýšľanie o Bohu. Mal by preto existovať akýsi zjednocujúci základ vzájomného dialógu medzi filozofiou, teológiou a náboženstvom. Skúmanie žitej aj teoreticky rozpracovanej filozofie by malo byť dôležité pre každého, kto chce rozumieť životu človeka a spoločnosti, ako aj pre kresťana a pre kresťanského teológa.

Cieľom tejto štúdie je najprv zmapovať niektoré súčasné problémy bežného človeka a kresťana v konfrontácii s filozofiou a následne poukázať na

niektoré elementy tradičnej filozofie, ktorá bola obohatením pre kresťanstvo a kresťanskú teológiu v minulosti. Obmeny v modernej filozofii skomplikovali ich vzájomné vzťahy. Cieľom je nájsť akýsi existenciálny základ, ktorý by mohol zjednotiť viaceré filozofické prístupy a ktorý by bol pozitívne otvorený voči základným kresťanským presvedčeniam a teologickým doktrínam. V pozadí tejto štúdie je vážnejší teoretický problém, ako vysvetliť vzťah súčasnej filozofie a teológie tak, aby tieto akademické disciplíny nestratili svoju autentickosť a autonómiu, a zároveň aby mohli vytvoriť (spolu s prírodnými a humanitnými vedami) jednotný celok poznania. Navrhnutý prístup je len príspevkom do diskusie o tomto probléme, nie jeho riešením. Celkové riešenie je komplexnejšieho charakteru.

1. Múdrost', filozofia a kresťanské náboženstvo

Medzi filozofmi nie je zhoda v tom, ako zdefinovať, čo je filozofia. Zdanlivo neexistuje ani jednotné chápanie, ako ju robiť a kde začať.¹ Napriek tomu, že to môže byť odradzujúce, nemal by to byť dôvod nezájmu o filozofiu, ale skôr znak bohatosti rôznych prístupov a znak akejsi demokracie medzi filozofmi. Väčšinou sa začína tým, že filozofia je „láskou k múdrosti“ (z gréckeho *filein-sofia*).² Filozofom je ten, koho život je usmerňovaný láskou k múdrosti alebo aspoň túžbou po múdrosti. Filozof sa popri hľadaní múdrosti usiluje podľa nej žiť, to znamená, že robí rozhodnutia a žije spôsobom, ktorý zodpovedá hľadaniu toho, po čom túži. Sokrates (470 – 399), filozof, ktorý svojím prístupom radikálne zmenil dejiny našej kultúry, hovoril (*Sympózium*, 203–204), že filozof sa nachádza kdesi medzi múdrom a neznalým človekom. Keď je niekto múdry, už nefilozofuje, už múdrost' nehľadá, lebo ju má, a ten, kto žije v úplnej nevedomosti, ju tiež nehľadá, lebo o nej nevie, a preto mu nechýba. Súčasťou filozofickej lásky k múdrosti je preto aj uvedomenie si, že ide skôr o *proces* jej hľadania, a nie o jej vlastnenie. Filozof je v neustálom procese hľadania nového chápania sveta a nových riešení pre svoj život.

Hľadanie rozumných odpovedí na životné otázky alebo hľadanie riešení problémov, ktoré život jednotlivca a spoločnosti prináša, ako aj hľadanie múdreho spôsobu života patrí k podstate filozofie. Toto platí aj napriek tomu, že ešte nie je celkom jasné, čo sa pod múdrost'ou myslí. V takomto sokratovskom chápaní filozofie je dôležitý nielen rozum a dôvtip (kreativita), ale aj životný štýl

1 Sofia Rovighi napríklad začína tým, že filozofia sa týka všetkého (celej reality) ako celku, a ľudského života a jeho zmyslu. (ROVIGHI, S. V.: *Elementi di filosofia*. XIV. edizione. Milano : La Scuola, 2013, s. 9–10.) Iní považujú za vhodné východisko skúsenosť, údiv alebo pochybnosť. (ANZENBACHER, A.: Úvod do filozofie. Kapitola 1.3. Praha : SPN, 1991.)

2 Porov. ANZENBACHER, A.: Úvod do filozofie. Kapitola 1.2.

tohoto „hľadača“, ktorý sa zamýšľa nad tým, čo má robiť a ako má žiť. Nejde len o teoretizovanie ani o teóriu alebo filozofický systém. Filozofia je prvotne sprievodcom, ktorý človeku pomáha v hľadaní pravdy a v konkrétnom, čo najrozumnejšom rozhodovaní, čo má dopad aj na jeho život.

Je celkom prirodzené, že bežný človek často nevie, čo konkrétne si má predstaviť, keď počuje slovo filozofia alebo mierne archaicky znejúce slovo múdrosť. Nie je jasné, čo má robiť, ako má rozpoznať, čo je múdre a čo nie. Kde začať a aký je postup pri jej hľadaní? Podľa Sokratovho chápania filozofie, človek si má najskôr uvedomiť, v akom stave sa nachádza. Uvedomiť si svoju nedostatočnosť ohľadom múdreho spôsobu života a poznania a zároveň jeho dôležitosť. Nemal by si nahovárať, že už toho vie dosť, ale ani sa ponížovať pred sebou samým, že je hlúpy a už sa nedá nič robiť. Zároveň je dôležité si uvedomiť, že má všetko potrebné, aby sa k múdrosti mohol približovať. Predpokladmi sú otvorenosť, vnímavosť pre bežné životné situácie, základné jazykové schopnosti opísať to, čo cíti a myslí, a záujem o hľadanie pravdy o svete a ľudskom živote. Filozofia predpokladá záujem aj o teoretické poznanie, pretože by bolo veľmi nemúdre nezaujímať sa o to, ako iní vysvetľujú svet a ľudský život. Aj keď múdrosť je čosi viac, ako poznanie alebo teória, teoretické poznanie je jej súčasťou. Je možné sa totiž inšpirovať myšlienkami (teóriami) a životmi iných filozofov, ktorí opísali svoj vlastný spôsob hľadania múdrosti a výsledky svojho skúmania, a tým urýchliť svoje vlastné napredovanie. Zároveň je užitočné pre vlastné napredovanie ústne a písomne formulovať svoje vlastné myšlienky a motivácie, zvlášť ak sa odlišujú od iných.

Kresťan, ktorý číta Bibliu a aspoň čiastočne pozná kresťanstvo sa cíti byť oslovený takýmto sokratovským hľadačom múdrosti. Múdrosť a túžba po najvyššej múdrosti sú súčasťou kresťanskej tradície (porov. Kol 2,2-3; Prísľ 2,6; Ef 5,15-16; Žalm 90,12). Boh, ktorý sa zjavuje v Biblii, je dokonca najvyššou zosobnenou múdrosťou. V konkrétnom kontakte kresťana s filozofickými teóriami sa však situácia komplikuje pretože rýchlo zistí, že s kresťanstvom sú zlučiteľné len niektoré filozofické postoje. Vo svetle biblickej múdrosti niektoré teórie vyznievajú dokonca ako bláznovstvo (1 Kor 1,20-33). Úprimne veriaci kresťan celkom prirodzene odmieta tie tézy filozofov, ktoré sa mu zdajú byť nemúdre až absurdné. Kresťanstvo má v sebe zabudované akési kritériá na posúdenie toho, ktorá múdrosť je prijateľná a ktorá nie, čo môže spôsobovať napätie medzi filozofmi a kresťanmi. Rozhodujúce je však to, že sú aj také filozofické systémy a návody na život, v ktorých kresťan nachádza inšpiráciu pre svoj vlastný život a vhodné teoretické vysvetlenia vzťahu sveta a človeka s ich Stvoriteľom.

Vo všeobecnosti by malo platiť, že filozofia je niečím prirodzene ľudským a zároveň kresťanským. V oboch prípadoch ide o hľadanie múdrosti a pravdy o svete. Cieľ je na oko veľmi podobný. K rozdeleniu dochádza na úrovni životného štýlu a osobných motivácií, ako aj na úrovni teoretických výsledkov, keď už človek pokročí a začne vypracovávať svoj systém odpovedí na všeobecné ľudské otázky. To, že kresťan môže vnímať múdrosť ako osobu (Krista), čo je iné ako len cieľová vlastnosť alebo stav (múdreho) človeka, by

nemalo spôsobovať vážnejšie problémy (protirečenia). Kresťanský filozof však žije inak, ako filozof, ktorý kresťanstvo do svojho života neprijal. Kresťan má iné dôvody pre hľadanie životnej múdrosti a pravdy, ktoré vychádzajú z jeho náboženstva a týkajú sa jeho osobného vzťahu s Bohom a jeho kresťanskej komunity. Aj keby sa na teoretickej úrovni jeho postoje v mnohom zhodovali so sekulárnymi teóriami, motivujúce hodnoty sú zásadne odlišné. Preto aj oblasti záujmu budú zväčša odlišné.

Pri zvažovaní postojov vypracovaných filozofmi je potrebné rozlišovať, čím by filozofia mala byť (ako ju zadefinovali prví filozofi) a čím v skutočnosti (sociologicky) je alebo ako sa v konkrétnom živote alebo kultúre robí.³ Konkrétna filozofia sa môže vzdialiť od toho, čo bolo jej pôvodným poslaním.⁴ Ako príklad si možno predstaviť filozofa, ktorý teoreticky popiera možnosť poznania pravdy (možnosť pravdivého poznania) alebo ktorý pohŕda múdrosťou a je presvedčený, že obe sú nezmyslami. Paradox je v tom, že na to používa filozofické zdôvodnenie. Obsah (argumentácia) jeho filozofie protirečí základným cieľom filozofie. Iste nejde o autentického filozofa, aj keby napríklad vyučoval filozofiu na univerzite alebo by písal celé knihy na filozofické témy.

Ak predpokladáme jednotu medzi tým, čo je obsahom filozofického systému a tým, čo je cieľom filozofie, dostávame sa k ďalším otázkam, ktoré sú dôležité aj pre kresťana. Jednou z nich je otázka, akú úlohu zohráva alebo by mohla zohrávať filozofia v živote človeka, ktorý je presvedčený o tom, že Boh jestvuje a že Boh dáva nejakým spôsobom ľudskému životu zmysel.⁵ Problémy vznikajú hlavne pri rozdieloch medzi filozofickými a náboženskými presvedčeniami. Má sa takýto človek riadiť tým, čo hovoria filozofi alebo tým, čo hovoria teológovia? Ešte komplikovanejšia je otázka, akú úlohu a dôležitosť má filozofia pre nábožensky veriaceho človeka, ktorý je nielen presvedčený o pravdivosti teizmu, ale dôveruje Bohu a vo svojich rozhodnutiach sa riadi slovami Biblie. Čo ak príde ku konfliktu, kedy kresťanské učenie inšpirované Bibliou protirečí najnovším autenticky filozofickým poznatkom vychádzajúcim z vedecky potvrdených hypotéz? Má sa človek s teistickým presvedčením a človek s kresťanskou vierou aj v takomto prípade zamerať na kresťanskú múdrosť a zanechať ľudské „bláznovstvo“? Nestačí potom kresťanom, aby sa oboznámili so zjavenou múdrosťou, podľa nej žili a podľa nej posúdili (a odsúdili) ostatné „bláznovstvá tohto sveta“? Ak sa filozofia nerobí autenticky, odpoveď je pomerne jednoduchá („áno“). Problém je, ak filozofia je autentická, ale ponúka nám iný návod na život a iné vysvetlenie sveta. Má od nej veriaci človek upustiť? Existuje aj druhá stránka toho istého problému, ale tentokrát na strane filozofov. Nemali by byť veriaci kresťania vylúčení z radov filozofov, ak hovoria, že už majú svoju vlastnú múdrosť, zjavenú napríklad v osobe

3 Na metodologické odlišnosti medzi filozofiou a teológiou vnímanou v sociologickom a doktrínálnom slova zmysle poukazuje Eleonóra Stumpová v článku STUMP, E.: Athens and Jerusalem : The Relationship of Philosophy and Theology. In: *Journal of Analytic Theology*, roč. 1, 2013, č. 1, s. 45-47 (45-59).

4 Pod filozofiou sa tu myslí hlavne teoretická alebo systematická filozofia, nie praktická filozofia (aplikovaná na konkrétne problémy alebo oblasti záujmu).

5 Presnejšie by sa malo snáď povedať, že Boh umožňuje, aby človek dal svojmu životu zmysel.

Ježiša Krista? Nebude ich filozofia už z princípu deformovaná a filozoficky neprijateľná? Existujú teda odstredivé tendencie, ktoré môžu skomplikovať alebo úplne znemožniť vzájomný dialóg.

Pred hlbším zamyslením sa nad odpoveďami je potrebné upozorniť na ešte jedno rozlíšenie. Je ním rozlíšenie filozofie, ktorá sa bežne žije v každodennom živote, a filozofie ako akademickkej disciplíny. Niet pochyb, že v každodennom živote ľudí rôznych kultúr sa naakumulovala múdrosť, ktorá týmto ľuďom pomohla prežiť a pomohla rozvinúť ich vlastnú kultúru. Akademická filozofia, ktorá je prvotne teoretická by mala na túto žitú múdrosť poukázať, nadviazať na ňu a systematicky ju rozpracovať, podobne ako aj prírodovedné disciplíny nadväzujú na bežnú skúsenosť s fyzickým svetom a pridávajú k nej svoje odborné vysvetlenia. Ak prírodovedci zavádzajú teórie, ktoré sú vzdialené od našej bežnej skúsenosti alebo bežného spôsobu myslenia (ako napríklad pri teórii relativity), musia mať na to presvedčivé dôvody. Podobne aj akademická filozofia sa môže vzdialiť od vlastnej kultúry, ba môže sa proti nej aj kriticky vyhradiť, ale musia byť na to presvedčivé dôvody. Práve v dôsledku veľmi špecializovanej akademickkej rozpracovanosti filozofických teórií a ich oddialenia sa od kultúrneho kontextu vznikajú často problémy aj pre kresťana, kresťanského filozofa a pre kresťanského teológa. Kresťanské náboženstvo sa totiž prvotne zameriava na život človeka, ako je vsadený v danej kultúre a len druhotne cez teológiu vedie dialóg s akademickými filozofmi. Čím je väčšia vzdialenosť filozofie od bežného života, a čím užšie vymedzenie objektu filozofického skúmania, tým je ťažší vzájomný dialóg filozofie s kresťanskou kultúrou a teológiou.

Ak zvážime predchádzajúce rozlíšenia a otázky, dostávame viaceré protipóly, ktoré ilustrujú komplexnosť situácie. Môže prísť napríklad k situácii, keď pre profesionálneho filozofa je akademická filozofia každodennou činnosťou (bežným životom), a ak je tento filozof uznávaný alebo má vplyvnú pozíciu, je to on, kto určuje to, čím filozofia na akademickej úrovni je alebo bude. On poukazuje na filozofické problémy a na to, ako by sa mohli riešiť a podáva inšpiratívne riešenia pre mladú generáciu filozofov. Ak sa akademická disciplína pod vplyvom tohoto filozofa alebo skupiny filozofov príliš vzdiali od skúseností bežného človeka alebo ak tento filozof (a skupina okolo neho) zavedie nejaký nový jazyk alebo metódu, alebo ak sa zaoberá len veľmi úzkou problematikou, alebo ak sa filozofia stane neautentickou, filozofia sa stáva nepochopiteľnou pre bežného človeka a pre iné odbory (medzi nimi aj pre teológiu). Filozofia akoby sa míňala svojmu prvotnému poslaniu zameranému na životnú múdrosť. Preto vo filozofii existuje potreba aspoň príležitostnej konfrontácie s bežným spôsobom života, s „ľudovou múdrosťou“ alebo „zdravým sedliackym rozumom“, so všeobecno-ludskými problémami, ako aj potreba konfrontácie s prvotným ideálom filozofie, ako ho rozpracovali klasickí filozofi. Takýmto spôsobom filozofia zostáva otvorená aj bežnému človeku a neprofesionálnemu filozofovi. Človek môže mať rozumnú a zmysluplnú filozofiu života aj bez toho, aby sa zapájal do veľmi špecializovaných oblastí filozofického výskumu, pričom však potrebuje inšpiratívnu a prístupnú filozofiu pre osobný rast.

Zvláštnym predmetom záujmu pre kresťana je to, ako odpovedá filozofia na otázky (problémy) zmyslu existencie človeka a vesmíru, na niektoré všeobecné otázky empirických vied (ako je otázka o tom, čo je čas a priestor), morálneho konania a spoločensko-politických problémov (otázka, čo robí človeka slobodným a zodpovedným). Ostatné odborné otázky, ktoré priamo nesúvisia s kresťanstvom, je možné ponechať spočiatku bokom.⁶ Čím viac sa kresťan zahĺbi do oblasti filozofie, ktorá ho zaujíma, tým jasnejšie bude vidieť súvislosti s jej ostatnými oblasťami. Skôr, ako sa vrátíme k problematickým otázkam vzťahu filozofie, kresťanského náboženstva a teológie, je vhodné priblížiť aspoň niekoľko filozofických myšlienok, ktoré zásadne ovplyvnili kresťanské myslenie.

2. Niekoľko postrehov z dejín filozofie

Tí, ktorí v minulosti podobne ako Sokrates žili filozoficky a rozpracovali svoje teórie, zdôraznili niektoré prvky, ktoré sa ukázali dôležité pre autentickú filozofiu a ktoré vhodne ilustrujú prepojenia, prípadne aj odlišnosti filozofie a kresťanstva.⁷ Aristoteles (384 – 322) napríklad hovoril o filozofii ako o prvej vede, ako o prvom a najvyššom poznaní, ktoré nesleduje žiadne iné ciele, ale len poznanie samo o sebe:

„Poznanie však a porozumenie pre ne samé najviac prináleží vede, ktorá sa zaoberá najvyšším predmetom poznania, lebo kto túži po poznaní pre ne samé, dá prednosť predovšetkým vede, ktorá má vedeckosť v tej najvyššej miere, a takouto je veda o tom, čo je najvyšším predmetom poznania, a najvyšším predmetom poznania je to, čo je pravé.“⁸

Filozofia je vedou, ktorá sa robí pre ňu samu, bez sledovania praktických cieľov. Neskôr dodáva, že filozofia sa dopracováva k prvotnému dobru, kvôli ktorému poznávame a po ktorom túžime. Podľa Aristotela, filozofia sa zaoberá najvyšším dobrom, ktoré objasňuje nie len prečo poznávame, ale aj prečo konáme iné činnosti. Podobne vníma aj prírodu, v ktorej jednotlivé časti (menšie dobrá) sú tiež nasmerované k najvyššiemu dobru. Dôležité je, že skutočná filozofia neslúži nijakým iným cieľom, len tomu, že chce poznať to, čo je pravdivé (pravdu) a dobré (najvyššie dobro), pretože len pravdivé poznatky vedú k dobru. Aristoteles sa vyjadruje v termínoch, ktoré opisujú podstatu (esenciu) filozofie a preto vyjadruje skôr myšlienku, akou by auten-

6 Hranice toho, čo ešte súvisí s kresťanstvom a čo nie, nie sú dané, pretože závisia od osobnej perspektívy a osobných schopností záujemcu o filozofiu.

7 Vybrané texty sú len ilustračné, nereprezentujú celú filozofiu citovaného autora, ani nie sú špecifickými charakteristikami jeho filozofie.

8 ARISTOTELES: *Metafyzika*, 982a30. Český preklad: ARISTOTELES: *Metafyzika*. Tretie vydanie. Praha : Nakladatelství P. Rezek, 2008, s. 37.

tická filozofia mala byť a nie akou sociologicky je. V konkrétnom živote niekto môže používať filozofiu pre pragmatické ciele potrebné k svojmu životu.

V Platónovej Ústave nachádzame niektoré ďalšie spresnenia, ale na rozdiel od Aristotela, v dialogickej forme:

„*Sokrates*: Pokiaľ ide o filozofické povahy, musíme uznať, že neprestajne túžia po poznaní, cez ktoré sa im môže zjaviť niečo z onoho súcna, ktoré stále jestvuje a ostáva nedotknuté vznikáním a zanikáním. *Glaukón*: To musíme.

Sokrates: Aj to, že chcú poznať všetko súcno a že sa dobrovoľne nevzdávajú ani malej ani väčšej ani vzácnejšej ani nepatrnejšej časti, celkom ako sme to už povedali o ctižiadostivých a zalúbených ľuďoch.

Glaukón: Správne hovoríš.

Sokrates: Uvažuj ďalej, či muži, ktorí majú byť takí, ako sme povedali, musia mať vo svojej povahe okrem toho aj túto prednosť? *Glaukón*: Akú?

Sokrates: Že neklamú a dobrovoľne nikdy neprijmú nepravdu, ale ju nenávidia, pravdu však milujú. *Glaukón*: To je samozrejmé.⁹

Filozof, ktorý miluje pravdu, pri skúmaní meniacich sa vecí, hľadá čosi stále a nemenné. Pravdivé poznanie by nemalo podliehať zmenám času a priestoru, a vo svojej podstate nezávisí od mienky ľudí. Filozofické poznanie je univerzálne, zahŕňa celú realitu.

Takéto antické chápanie filozofie ako teoretického vysvetlenia všetkého, čo existuje, je blízke kresťanskému chápaniu sveta, pravdy a ľudského života. Aj v kresťanstve vládne presvedčenie, že existujú niektoré tézy o svete (Božom stvorení), hlavne tie, ktoré sa týkajú vzťahu človeka a Boha, ktoré sú pravdivé a nemenné. Tak, ako sa nemení podstata človeka, tak by sa nemalo meniť ani pravdivé vysvetlenie toho, kto je človek a aký má vzťah k Bohu. Ak je čosi pravdivé univerzálne, je to pravdivé pre každého, v rozličných životných situáciách a podmienkach, aj napriek tomu, že to môžeme naformulovať rôznymi slovami, v rôznych jazykoch, v rôznych časoch a kontinentoch. Problémom môže byť, ako určiť, či čosi už skutočne poznáme. V každom prípade však filozofia má s teológiou spoločný záujem o múdrosť, najvyššie dobro a univerzálne poznanie pravdy o svete ako celku. Najuznávanejším vyjadrením celkovej jednoty ľudského poznania a zároveň odlišnosti filozofie a teológie bol stredoveký systém Tomáša Akvinského (1225 – 1274). Obe, filozofia aj teológia, majú v tomto systéme svoje špecifiká pri objasňovaní pravdy o svete, ktorá je však v konečnom dôsledku len jedna, pretože má svoj pôvod v Bohu stvoriteľovi. Nemôžu si preto protirečiť, ale len sa dopĺňať.¹⁰

Situácia sa radikálne mení s modernými a súčasnými prístupmi k poznávaniu. Viacerí filozofi akoby stratili presvedčenie o tom, že pravda, ktorú

9 PLATÓN: Ústava, 485b. Slovenský preklad: PLATÓN: Ústava. Bratislava : Pravda, 1980, s. 243.

10 Tomáš v krátkosti sumarizuje rozdiel medzi filozofiou e teológiou v *Teologickej sume*, I, 1, 8, Respondeo.

hľadajú by mohla byť univerzálna a nemenná, a začali zdôrazňovať akýsi osobný zorný uhol alebo kultúrnu perspektívu. Ich postrehy sú poučné. Napríklad G. W. Hegel (1770 – 1831) hovorí, že je nemožné dosiahnuť tradičnú najvyššiu „vedu“ v nejakej objektívnej forme zameranú na jedno najvyššie dobro. Podľa Hegela je totiž filozofia obrazom charakteru človeka a doby, v ktorej žije: „Úlohou filozofie je pochopiť to, čo je, [...]. Čo sa týka jednotlivca, je beztak každý synom svojej doby, tak je tiež filozofia svojou dobou uchopená v myšlienkach. Je práve tak bláznivé domnievať sa, že nejaká filozofia ide za hranice svojho prítomného sveta, ako že nejaký jednotlivec indivídium preskakuje svoju dobu.“¹¹ Hegelove slová naznačujú, že z konkrétnej filozofie jeho doby sa vytráca aspekt univerzálnosti. Záujem o objavovanie akejsi univerzálnej pravdy o ľudskom živote, a tak aj Platónov ideál autentickej filozofie boli dobovou záležitosťou staroveku a stredoveku. To isté platí aj o teológiach, ktoré sledovali podobné ciele. Pozitívnym príspevkom takéhoto prístupu je zdôraznenie vzťahu filozofie a konkrétneho života človeka. Prioritu nadobúda praktická filozofia a v teológii biblická a pastorálna teológia.¹²

Zaujímavý je aj iný Hegelov postreh. Pre filozofa hľadanie rozumových riešení prináša uspokojenie a radosť: „Poznať rozum [inteligibilitu] ako ružu na kríži prítomnosti a tým sa z prítomnosti radovať, toto rozumné nahliadnutie je zmierením sa so skutočnosťou, ktoré filozofia poskytuje tým, ktorým bola raz daná vnútorná túžba chápať.“¹³ Cez hlbšie poznanie danej skutočnosti je možné sa zmieriť so skutočnosťou. To samozrejme predpokladá, že prítomná situácia najprv v človeku vytvára akési napätie alebo nepríjemnosť. K napätiu zvyčajne dochádza, ak stav vecí nezodpovedá osobným túžbam a potrebám. Filozofia napomáha pochopeniu danej situácie a vlastných túžob, a tým aj pochopeniu prameňa nepríjemnosti. Ak sa k filozofii pridá aj efektívne (praktické) riešenie danej situácie, v konečnom dôsledku človek nachádza radosť a lepší život. Filozofia má viesť práve k takýmto výsledkom. Je možné to aj obrátiť a povedať, že radosť zo života je znakom dobrej filozofie a jej zavedenia do praxe. Z toho vidno, že Hegel tu hovorí prvotne o praktickej filozofii, ktorá súvisí s praktickými problémami, čo vysvetlí aj jeho predchádzajúce tvrdenie o tom, že filozofia závisí od človeka a kultúry. Teoretická filozofia, ktorá skúma prvé princípy celej reality by mohla mať univerzálny charakter, pričom praktická filozofia sa zaoberá dobovými otázkami.

Niektoré môže zapochybovať o tom, že túžba po múdrosti a dobrá teória súvisia s radosťou životom. Existuje reálny problém súvisiaci s teoretickým poznaním a reálnym svetom. Niektoré môže mať veľa pravdivých poznatkov, ale pri tom neradosť život. Problematickým môže byť v tomto prípade zavedenie týchto teórií do života alebo nedostatok relevantných teórií. Radosť

11 Český preklad: HEGEL, G. W. F.: *Základy filozofie práva*. Praha : Academia, 1992, s. 31.

12 Na zásadnú zmenu v chápaní filozofie zo slobodného kritického premýšľania na filozofiu, ktorá závisí od emócií, vôle a praktických záujmov, ku ktorej došlo v dvadsiatom storočí poukazuje napríklad Guglielmo Rosa v knihe ROSA, G. F.: *La filosofia Cristiana*. Milano : Marietti, 2011, s. 9–10.

13 Český preklad: HEGEL, G. W. F.: *Základy filozofie práva*, s. 31.

zo života môže byť skutočným testom dobrej filozofie, pretože sa dotýka aj konkrétneho života filozofa, nie len jeho teórií. Dlhodobá radosť zo života je zvyčajne znakom nie len dostatočného teoretického poznania a hodnotných túžob, ale aj schopnosti vniesť múdrosť do praktického života a zmeniť okolitý svet tak, aby týmto teóriám a hodnotám zodpovedal. Ak sa zmena k lepšiemu urobiť nedá, potom filozof túto nemožnosť pochopí a pokojne prijíma danú situáciu. Toto prijatie znovuobnoví radosť, ktorá bola umenšená obavami zo vzniknutej situácie. Filozofia v tomto prípade pomáha vsadiť partikulárny problém do širšej problematiky ľudského života a v rozumnom postoji nájsť pokoj a radosť, v dôsledku čoho filozofia môže mať aj terapeutický účinok.¹⁴

Chápanie filozofie, ktoré vyjadrujú Hegelove myšlienky je možné premietnuť aj do teológie. Kresťanské náboženstvo (a kresťanská filozofia a teológia) nevyhnutne súvisí s konkrétne žitou realitou človeka. Je s ňou prepojené oveľa viac, ako všeobecná filozofia, pretože sa zakladá na konkrétnej historickej udalosti, na živote Ježiša Krista. Od tejto historickej udalosti nikdy neodhliada ani teológia. Nikdy nie je len teoretickým, univerzálnym ideálom ľudského poznania (ani v prípade abstraktného poznávania Boha a jeho vlastností) podľa príkladu dávneho teoretického ideálu vo filozofii. Zároveň súvisí s realitou človeka, ktorému sa komunikuje kresťanské posolstvo, s poslucháčovou radosťou zo života a všeobecne s ľudským šťastím (spásou). Konkrétny život teológa a poslucháča kresťanského posolstva tu má väčšiu dôležitosť ako vo filozofii, kde je dôraz na argumentáciu a poznaní pravdy, a nie natolko na komunikáciu, objasnení historického pôvodu myšlienok a konverzii.¹⁵ Cieľom náboženského posolstva je konkrétny život človeka a jeho šťastie.

Ďalší pozoruhodný prvok filozofie, ktorý je dôležitý pre teológiu, podčiarkol Ludwig Wittgenstein (1889 – 1951), ktorý obracia pozornosť filozofa na to, ako uvažuje: „Cieľom filozofie je logické objasňovanie myšlienok. Filozofia nie je učenie, ale činnosť. Filozofická práca pozostáva v podstate z vysvetľovania. Výsledkom filozofie nie sú »filozofické výroky«, ale objasnenie výrokov. Filozofia má objasňovať a presne ohraničovať myšlienky, ktoré sú ináč akoby temné a hmlisté.“¹⁶ Treba uznať, že objasňovanie myšlienok a viet, ktoré vypovedáme je vo filozofii veľmi dôležité. Máme tvrdiť len to, čomu sme schopní dať nejaký význam, pretože len takéto tvrdenia môžu viesť k pravdivému poznaniu. Filozofické (a kresťanské) hľadanie múdrosti súvisí podstatne s jazykom. Podobne je to aj so špecifickým jazykom prírodných vied, ktorý pomáha pri objasňovaní tých najzákladnejších pojmov a princípov. Nebolo by samozrejme

14 Porov. KIŠOŇOVÁ, R.: Terapia filozofiou v stredoveku. DÉMUTH, A.: Terapeutické pochopenie filozofie v novovekom období. ZVARÍK, M.: Filozofia ako terapia politického spoločenstva. In: DÉMUTH, A., SLAVKOVSKÝ, R. A. (eds.): *Filozofia ako terapia*. Trnava : Filozofická fakulta TU, 2010.

15 Ide tu o širšie chápanie teológie, než nachádzame napríklad v článku Róberta Sarku: „Teológia uvažuje o viere vedecky, racionálnym, diskurzívnym a argumentačným spôsobom, snažiac sa o historickú presnosť, pojmovú prísnosť, systematickú jednotu a interpretačnú jasnosť.“ SARKA, R.: Porovnanie vedy a teológie. In: KVASZ, L., ZELENÁK, E. (eds.): *Vzťah vedy a náboženstva*. Katolícka univerzita v Ružomberku, 2008, s. 35 (33–49).

16 WITTGENSTEIN, L.: *Tractatus logico-philosophicum*. In: *Antológia z diel filozofov: Logický empirizmus a filozofia prírodných vied*. Bratislava : Vydavateľstvo politickej literatúry, 1968, s. 152.

správne povedať, že filozofia je *len* objasňovaním výrokov jazyka. Cieľom filozofie je poznávať pravdu o svete a ľudskom živote, nie len pravdu implikovanú v jazyku. Dôležité však je, že objasnenie významov použitého jazyka (termínov) je začiatkom nie len filozofickej analýzy, ale tiež začiatkom teologického skúmania. Objasnenie jazyka a interpretácie významov používaných slov je spoločným bodom teológie a filozofie. Kresťanská teológia je v dnešnej dobe nemysliteľná bez filozofie jazyka a hermeneutiky.

Upozornenie na to, aby sa filozof alebo teológ nezaoberal len myšlienkami (jazykom) a aby nestratil kontakt s objektívnou realitou sveta je obsiahnuté v definícii filozofie od Karla Jaspersa (1883 – 1969). Zdôrazňuje objektívnu skutočnosť, okolo ktorej sa všetko ľudské bádanie odvíja. Zmysel filozofie vidí v tomto:

„Uchopiť skutočnosť v jej pôvode – uchopiť ju tak, ako keď sa v myšlienkach zaoberám sám sebou, vo vnútornom konaní – otvárať sa pre ďaleké horizonty toho, čo nás obklopuje – v láskyplnom zápase sa odvažovať komunikácie od človeka k človeku pomocou zmyslu pre pravdu. Trpezlivo a neustále udržiavať rozum bdelym aj pred tým najpodivnejším a tým, čo zlyháva. Filozofia je to, [...] čím sa človek stáva sám sebou tým, že sa stáva účastným na skutočnosti.“¹⁷

Dôležité je vidieť a pochopiť okolitú skutočnosť podobným spôsobom, ako chápeme vlastné vnútro a zároveň komunikovať to, čo považujeme za pravdu. Jednotlivec má byť pripravený prijať to, čo sa ukáže ako pravdivé, pretože len takýmto spôsobom má osobnú účasť na tom, čo je skutočné. A toto je aj cesta ako žiť pravdivo. Každé klamstvo alebo omyl odvádza od skutočnosti (reality). V zdôraznení stáleho kontaktu s realitou dopĺňa aj Hegelov postreh, že dobrá filozofia je súčasťou historicky danej doby, pretože má kontakt s meniacou sa realitou, pomáha sa s ňou zmieriť alebo ju zmeniť, čím prináša do života jednotlivca väčšiu radosť a do života spoločnosti harmóniu.

Celkovo teda postrehy filozofov poukazujú na to, že pôvodným ideálom filozofie bolo zameranie na múdrosť, čo znamenalo poznanie pravdy a najvyššieho dobra, univerzálnej pravdy o svete a človeku. Neskôr sa ukázalo, že poznanie dobra, po ktorom človek túži, vychádza z konkrétnej kultúry a života, a v konečnom dôsledku sa k nim vracia, aby im dalo novú formu. V tomto procese dôležitú úlohu zohráva jazyk, ktorého filozofická analýza a vhodné použitie sú kľúčové. Pochopenie významov jazyka a teoretické poznatky autentickej filozofie pri ich vhodnej praktickej aplikácii by mali do života prinášať uspokojenie a radosť. Z týchto niekoľkých vlastností filozofie vyplývajú viaceré charakteristiky spoločné s teológiou, ako napríklad, dôležitosť hľadania pravdy a múdrosti, dôležitosť morálneho dobra človeka a jeho radostný život. Tieto nám poslúžia pre systematickejšie objasnenie otázok z prvej časti.

3. Radosť z rozumne usporiadaného života

Syntézu toho, čím by mohla byť filozofia pre dnešného veriaceho kresťana možno začať pomerne originálne inšpiráciou z Hegela, že filozofia sprostredkúva zmierenie s prítomnosťou, čo je podmienkou toho, aby človek mohol žiť radostne. Filozofiu možno interpretovať ako prostriedok k radostnému, alebo aspoň radostnejšiemu životu, pretože by mala byť schopná správnym spôsobom zmierovať človeka s realitou.¹⁸ Radosť v tomto zmysle samozrejme neznamená jednoduché potešenie zo života. Potešenie z jedla napríklad niekedy vedie k veľmi neradostnému životu spôsobenému nezdravým stravovaním a obezitou. Autentická radosť zo života sa nespája ani s pasívnym životom. Nejde totiž o číre zmierenie sa s faktami, ale aj o uvedomenie si, že realitu možno zmeniť k lepšiemu. Filozofia ako prostriedok k radostnému životu súvisí s aktívnym životom hľadania pravdy a budovania lepšieho sveta. Život v nezáujme o pravdu, sprevádzaný nerozumnými rozhodnutiami a zlomyseľnými činmi sa zvyčajne nepovažuje za radostný, aj napriek tomu, niekto môže mať krátkodobo taký pocit. Podobne aj život, v ktorom sa len prizeráme na nespravodlivosť, ktorá sa deje okolo. Autentická radosť zo života súvisí s poznávaním pravdy (reality), s pozitívnymi etickými hodnotami a aktívnym budovaním dobra vo svete a v medziludských vzťahoch. Každá neautentickosť v jednaní človeka sa v dlhodobom merítku vypomstí.¹⁹

Rozumnosť takéhoto chápania radosti vyplýva aj zo spôsobu, ako sa vedome, či nevedome usilujeme žiť a ako v živote každý aplikujeme svoju vlastnú filozofiu. Pocit autentickej radosti sa totiž prirodzene prepája s harmóniou, poriadkom a hodnotnejším životom. Keď niekto ochorie, dočasne sa naruší pôvodná fyziologická harmónia tela a človek sa cíti neisto a trpí. K obnove príde, keď človek odstráni príčinu bolesti. V prípade vážnejších ochorení alebo úrazov, dôsledkom ktorých môže byť napríklad amputácia nohy, človek sa usiluje doplniť toto obmedzenie (vozíkom) a vybrať si zamestnanie, v ktorom mu jeho obmedzenie nebude prekážať. Človek vo svojom živote nastoluje akoby nový poriadok. Podobne je to s jeho mentálnym životom (nepříjemnými pocitmi) alebo spoločenským postavením (keď nezodpovedá jeho schopnostiam). Človek má tendenciu maximálne optimalizovať svoj život tým, že hľadá nové možnosti a zároveň upravuje svoje postavenie a správanie tak, aby zodpove-

18 Prepojenie filozofie, teológie a náboženstva cez radosť a utrpenie nie je tradičným spôsobom, ako to robiť. Rossano Zas Friz de Col napríklad vychádza z tajomsta, ktoré prebýva v ľudskej mysli, pričom toto tajomstvo nasmerováva a auto-determinuje človeka k otvorenosti nekonečnému horizontu. Porov. ZAS FRIZ DE COL, R.: *La presenza trasformante del mistero*. Roma : Gregorian and Biblical Press, 2015, s. 9–12. Oľga Gavendová sa o to pokúša cez pojem nádeje: GAVENDOVÁ, O.: *Homo sperans – Existenciálny význam nádeje v živote človeka*. In: *Studia Aloisiana*, roč. 7, 2016, č. 4, s. 47–61.

19 Takýto postoj vyplýva aj z hlbšej myšlienky rozpracovanej B. Lonerganom, že realita je úplne inteligibilná. To znamená, že každé nepochopenie alebo čosi nehodnotné nemôže byť v konečnom dôsledku súčasťou autentického pokroku, ale len úpadku. Porov. LONERGAN, B.: *Insight. CWBL*, vol 3. CROWE, F. E., DORAN, R. M. (eds.). Toronto : University of Toronto Press, 1992, s. 3–9.

dalo tomu, čo považuje za najlepšie. Človek prirodzene hľadá to, čo považuje za najväčšie dobro a prekonáva zlo, ktoré mu v tom prekáža. Ak robí čosi zlé, takmer vždy to robí preto, lebo v tom vidí čosi dobré.

Je pozoruhodné, že bežný človek je na takúto harmóniu prirodzene uspôsobený. Fyzické a mentálne schopnosti sú mu v tom nápomocné, ak fungujú „tak, ako majú“ a človek ich nepoužíva nevhodne (na ciele, na ktoré nie sú uspôsobené). Hovoríme, že človek sa správa autenticky, ak používa svoje mentálne schopnosti a bio-fyzické danosti „tak, ako sa majú používať“. Autentický človek je vnímavý, snaží sa pochopiť čo sa deje okolo neho a pomenováva to slovami v naučenom jazyku. Nejasnosti a protirečenia narúšajú vnútornú harmóniu a preto sa ich pokúša riešiť. Filozofické myslenie je zvlášť aktívne pri prekonávaní protirečenia a keď sa zamýšľa nad možnosťami hodnotnejšieho a zmyslupnejšieho života. Na etickej úrovni, keď sa zvažuje dobro a zmysel ľudského života, ide o filozofiu v tom najvlastnejšom slova zmysle (aristotelovskom). Človek nemá úniku, pretože každý etický postoj, či dobre premyslený alebo nie, sa stáva realitou. Autentický človek nenecháva etické rozhodnutia na náhodu, ale ich navzájom logicky prepája (harmonizuje) a maximalizuje ich dobro.

Zmysluplný poriadok a autentické používanie intelektuálnych schopností je tak dôležité, že o radosti nemožno hovoriť, ak niekto len nasleduje spontánne náklonnosti vyplývajúce z každodenných biologických a psychických potrieb. Filozofia začína, keď človek cíti nespokojnosť v takomto spontánne danom svete a vo svete faktov alebo keď sa nečakane nájde v spleti navzájom si protirečiacich túžob. V takomto stave môže pochopiť, že svet prirodzených príčin a daností môže byť usmernený tak, aby lepšie uspokojil jeho vnútornejšie potreby. Je potrebný odstup od biofyzikálnych a emotívnych stavov a uvedomenie si, že veci by mohli byť lepšie, ak sa usporiadajú lepšie. A práve pri takomto odstupe vytvorenou ľudskou predstavivosťou a pojmami jazyka vzniká otázka „ako inak“ by som mohol žiť. Pri týchto otázkach sa začína formovať celkové filozofické porozumenie vlastného života uprostred sveta a spoločnosti.

Do takejto „radostnej“ perspektívy vhodne zapadajú aj predchádzajúce vysvetlenia rôznych aspektov filozofie. Relevantné filozofické otázky sú zvyčajne typu „ako inak“ a „prečo“ by situácia človeka mohla alebo mala byť iná (lepšia). Vedú k pochopeniu vnútorných zákonov a túžob a motivácií, ktoré usmerňujú človeka a vývoj sveta. Inými slovami, sú zamerané na nemennú podstatu vecí (Sokrates), vrátane človeka, v ich nasmerovaní na najvyššie dobro (Aristoteles). Aj napriek zameraniu filozofie na nemenné a objektívne teórie, mnohé z týchto „prečo“ sa dajú aplikovať na konkrétny život tak, aby tento život zodpovedal hlbším významom a hodnotám (väčšiemu dobru). Dôležité je, aby filozofické hľadanie odpovedí bolo nezaujaté (Jaspers), pretože inak nevedie k lepšiemu a radostnejšiemu životu, ale k pokrivenému obrazu o svete. Charakter filozofickej teórie je do značnej miery vyjadrením špecifickej kultúry, jazyka (Wittgenstein) a charakteru jednotlivca (Hegel).

4. Filozofia, teológia a náboženstvo

Najčastejšou námietkou proti optimisticky ladeným teóriám o ľudskom živote je poukaz na ľudské utrpenie alebo všeobecne zlo, s ktorým sa bežne stretávame. Nemyslí sa toľko na ťažkosti, ktoré človek síce vníma, ako zlé, ale ich nejak rieši vlastnými silami alebo s pomocou svojich blízkych. Prekonávanie takýchto nepríjemností jednotlivcovi a spoločnosti v značnej miere prospieva, a to napríklad tak, že sa učíme, ako funguje svet a ľudská spoločnosť. Vďaka tomu môžeme usmerňovať náš osobný a spoločenský život.²⁰

Niekedy však dochádza k situáciám, v ktorých ľudský život akoby úplne strácal zmysel. Hovoríme o „hroznom“ zle, ktoré je zapríčinené napríklad krutosťami vojny. Človek je ponížený do neľudských podmienok, trpí a už viac nevidí zmysel, prečo vlastne žil a ešte žije, pretože stratil svojich blízkych a bolesť, ktorú prežíva nedokáže prekonať. V takýchto extrémnych situáciách si človek kladie základné otázky o zmysle svojho života. Život sa mu javí tak, že nie je v ľudských silách dať mu opätovne zmysel. Celkom prirodzená je otázka, či Boh môže obeť hrozného zla vyslobodiť z takéhoto stavu, či môže „premôcť“ (*defeat*) takéto zlo. Premoženie neznamena len akúsi vynáhradu za utrpené škody, ale úplnú porážku, kedy obeť pozerajúc späť v čase už netuží po tom, aby sa toto zlo stalo.²¹ Je pozoruhodné, že sú to jedine náboženstvá a teológie, ktoré ponúkajú riešenia v takýchto situáciách. V kresťanskom náboženstve sa napríklad hovorí o konečnej kompenzácii za všetky (nespravodlivé) zlá a zvláštnej blízkosti Boha k týmto obetiam. Obete budú uzdravené a kompenzované za utrpené zlo pri priamom posmrtnom stretnutí s Bohom. V kresťanskom náboženstve úloha Ježiša Krista, ktorý tiež podstúpil ľudskými silami neporaziteľné hrozné zlo, je v tomto uzdravení kľúčová, pretože sprostredkúva duchovné zjednotenie s Bohom. Božia kompenzácia a porážka zla nevyplýva z filozofie, z logického vysvetlenia sveta, z akejsi Božej morálky, ale Boh sa v Biblických náboženstvách zjavuje ako ten, ktorý chce pomôcť človeku (Lk 16,19-31). Extrémne zlá sú pomerne výnimočné a vyžadujú aj ľudsky extrémne, niekedy až ľudsky nemožné, teologické riešenia.

Keďže ľudský život je otvorený možnosti hrozného utrpenia, teológia a kresťanské náboženstvo by mali tvoriť neoddeliteľnú súčasť života človeka. V extrémnych situáciách kontaktu s hrozným zlom, kedy hovorenie o radošti života ešte viac raní, uráža a ponízuje, je potrebná aspoň vízia, že existuje

20 Na dôležitosť vyváženého pohľadu ohľadom na dobro a zlo poukazuje SPIŠIAKOVÁ, M.: *Zlo v Božom stvorení*. Warszawa : Rhetos, 2012, s. 35-39. Podobné myšlienky rozvíja aj Andrea Blaščiková, keď na konci svojho článku zdôrazňuje postoj H. Riedlingera: „V spirituálnej rovine problematiky H. Riedlinger dokonca zastáva pohľad, že utrpenie môže byť vďaka kresťanskej, na láske postavenej trpezlivosti spojené s radosťou a útechou. Autor spresňuje, že keď Boží Duch rozprúdi v živote človeka lásku, je to sám Boží Syn, zjednotený s každým s najmenších bratov, kto zakusuje bolesť, a človek je v ňom poctený tým, že svoje bolesti vkladá do tohto utrpenia.“ BLAŠČIKOVÁ, A.: *Recepcia Augustínovho spisu O trpezlivosti u Tomáša Akvinského a v súčasnej etickej reflexii*. *Studia Aloisiana*, 5, 2014, 2, s. 14 (5-17).

21 O porážke hrozného zla rozsiahle píše ADAMS, M. M.: *Horrendous Evil and the Goodness of God*, Ithaca; London, Cornell University Press, 1999. ADAMS, M. M.: *Christ and Horrors. The Coherence of Christology*. Cambridge, Cambridge University Press, 2006.

možnosť budúceho znovunadobudnutia zmyslu a radosti zo života. Dobrá filozofia neustále pretvára a doladuje víziu sveta tak, aby pomohla predchádzať potenciálnym zlám a mohla dať životu človeka zmysel, nech sa vo svete udeje čokoľvek. Znakom skutočnej múdrosti je preto vedieť vhodne zladovať nie len filozofické prvky, či už teoretické alebo praktické, ale aj teologické a náboženské. Kresťanské náboženstvo ponúka celú škálu teológií ľudskej existencie a zmyslu života. Všetky tieto komponenty by mali vhodne zapadať do celkovej, aj keď niekedy len potenciálne radostnej a zmysluplnej životnej perspektívy.

Prepojenie medzi filozofiou, náboženstvom a teológiou sa nezakladá len na možnosti alebo aktuálnosti existenciálnej krízy. Ak platí Hegelovo upozornenie, že naše poznatky sú podmienené dobou a kultúrou, filozofia má aj úlohu mediátora medzi kultúrou a teológiou. Dokonca aj často diskutované kresťanské dogmy sa vysvetľovali odlišne v rôznych historických obdobiach a kultúrnych kontextoch. Ich vysvetlenie a prijatie záviselo od dobovej filozofie. Autentický filozof sa preto pokúša nájsť v danej kultúre čo najlepšie filozoficko-teologické vysvetlenie, ktoré uspokojí ľudskú túžbu po pravde, múdrosti a radostnom živote. Aj napriek tomu, že pohľad do dejín učí, že podobných pokusov bolo veľa a preto nemožno žiadny z nich absolutizovať, je dôležité neustále optimalizovať svoj vlastný filozoficko-teologický pohľad na svet v danej kultúre. Zastarané filozofické koncepcie by mohli vážne narušiť celkovú pravdivosťno-radostnú perspektívu.

Je pozoruhodné, že úsilie o autentickú radosť zo života dokáže zjednotiť nielen teoretické, filozoficko-teologické úsilie, ale pripúšťa aj živý náboženský prvok. Existujú kresťanské komunity a náboženské praktiky, ktoré poskytujú aj existenciálnu pomoc zvlášť obetiam páchaného zla. Čítanie biblických príbehov posilňuje takýto životný optimizmus. Ježiš Kristus nás nenazýva sluhami, ale priateľmi (Jn 15,15), prišiel nám podať pomocnú ruku v našich ťažkostiach (spasiť nás), a dokonca nám sľubuje večnú radosť (Jn 3,16, Jn 6,40). Túžba po radosti zo života nás spája aj s nadčasovými hodnotami. Myšlienka, že radosť z rozumne usporiadaného a hodnotného života by mala čoskoro skončiť, je neradostná.

Záver

Pri vysvetľovaní existujúcich vzťahov medzi kresťanským náboženstvom, teológiou a filozofiou, je potrebné zachovať ich osobitosť a autonómiu. Filozofické myšlienky týkajúce sa hľadania pravdivého poznania sveta ako celku a múdreho (zmysluplného a radostného) spôsobu života rezonujú v kresťanskom náboženstve a teológii celkom osobitným spôsobom. Jednou z úloh filozofie v rámci teológie je uchopiť prvotný historický odkaz kresťanstva (Bible) a urobiť náboženskú vieru zrozumiteľnou ľuďom rôznych kultúr. Táto úloha filozofie je tak dôležitá, že kvalita teológie priamo závisí od filozofickej kompetencie teológa. Jednou z ťažkostí vysvetlenia vzťahu filozofických a teologických teórií býva, na akom princípe zjednotiť ich rozličné prístupy.

Kresťanstvo so svojimi hodnotami, zvlášť záujmom o poznanie pravdy o človeku a o jeho šťastie vytvára vhodné prostredie nie len pre teologické, ale aj pre filozofické skúmanie. Celkové filozoficko-teologické úsilie možno vnímať ako hľadanie autentickej radosti a zmysluplnosti ľudského života. Pri takomto celistvom pohľade kresťan nepohrda filozofiou a ani filozof kresťanským náboženstvom. Bez filozofie by totiž kresťan v mene úprimnej náboženskej viery vnášal do svojho života, aj do života svojich blízkych nezmyselné protirečenia a zastarané teórie. Na druhej strane filozof neodmieta filozofické a náboženské vysvetlenia len preto, lebo sú vytvorené kresťanmi. Vysporadúvanie sa s dôsledkami hrozného zla v dejinách mu pripomínajú, že náboženstvo má nezaštúpiteľnú úlohu v ľudskom živote. Dôležitá je aj praktická dimenzia filozofie a teológie, ktorá má za cieľ prispieť k celkovému radostnému a hodnotnému ľudskému životu jednotlivca aj spoločnosti.²²

Použitá literatúra

- ADAMS, M. M.: *Horrendous Evil and the Goodness of God*. Ithaca; London: Cornell University Press, 1999.
- ADAMS, M. M.: *Christ and Horrors. The Coherence of Christology*. Cambridge: Cambridge University Press, 2006.
- ANZENBACHER, A.: Úvod do filozofie. Praha: SPN, 1991.
- ARISTOTELES: *Metafyzika*. Praha : Nakladatelství Petr Rezek, 2008.
- BARTHOLOMEW, C. G., GOHEEN, M. W.: *Christian Philosophy. A Systematic and Narrative Introduction*. Grand Rapids (MI): Baker Academic, 2013.
- BLAŠČÍKOVÁ, A.: Recepčia Augustínovho spisu *O trpezlivosti* u Tomáša Akvinského a v súčasnej etickej reflexii. *Studia Aloisiana*, 5, 2014, 2, s. 5–17.
- COPAN, Paul: *Loving Wisdom. Christian Philosophy of Religion*. St. Louis (MISS): Chalice Press, 2007.
- DÉMUTH, A., SLAVKOVSKÝ, R. A. (eds.): *Filozofia ako terapia*. Trnava: Filozofická fakulta TU, 2010.
- GAVENDOVÁ, O.: Homo sperans – Existenciálny význam nádeje v živote človeka. In: *Studia Aloisiana*, roč. 7, 2016, č. 4, s. 47–61.
- HEGEL, G. W. F.: *Základy filozofie práva*. Praha: Academia, 1992.
- JASPERS, K.: Úvod do filozofie. Praha: OIKOYMENH, 1996.
- KIŠOŇOVÁ, R.: Úvod do filozofie. Trnava: Typi Universitas Tyrnaviensis, 2015.
- LONERGAN, B.: *Insight. CWBL*, vol 3. CROWE, F. E. – DORAN, R. M. (eds.). Toronto: University of Toronto Press, 1992.
- PLATÓN: *Ústava*. Bratislava: Pravda, 1980.
- SARKA, R.: Porovnanie vedy a teológie. In: KVASZ, L., ZELENÁK, E. (eds.): *Vzťah vedy a náboženstva*. Katolícka univerzita v Ružomberku, 2008, s. 33–49.
- SPIŠIAKOVÁ, M.: *Zlo v Božom stvorení*. Warszawa: Rhetos, 2012.

²² Tento článok bol napísaný v rámci projektu *Christian Philosophy in Central and Eastern Europe* (ICP 443.20132321/21885).

- ROSA, G. F.: *La filosofia cristiana*. Genova; Milano: Marietti, 2011.
- ROVIGHI, S. V.: *Elementi di filosofia*. Milano: La Scuola, 2013.
- STUMP, E.: Athens and Jerusalem: The Relationship of Philosophy and Theology. In: *Journal of Analytic Theology*, roč. 1, 2013, č. 1, s. 45–59.
- WITTGENSTEIN, L.: Tractatus logico-philosophicus. In: *Antológia z diel filozofov: Logický empirizmus a filozofia prírodných vied*. Bratislava: Vydavateľstvo politickej literatúry, 1968.
- ZAS FRIZ DE COL, R.: *La presenza transformante del mistero*. Roma: Gregorian and Biblical Press, 2015.

Doc. Ing. Luboš Rojka, PhD.
Fakulta filozofie Gregorovej univerzity,
Piazza della Pilotta 4, 00187 Rím, Taliansko
Fakulta filozofie Trnavskej univerzity v Trnave,
Hornopotočná 23, 981 43 Trnava, Slovensko
Email: lubosrojka@gmail.com